

TANULMÁNYOK

Társadalmi sérülékenység és társas támogatás katasztrófa sújtotta magyarországi településeken¹

MOLNÁR ANDRÁS²

ABSZTRAKT

Kétségtől, hogy a természeti katasztrófák egyenlőtlenül sújtják a szegény és a gazdag embereket, s ez a különböző országok gazdasági teljesítményétől függetlenül mindenhol megfigyelhető. A fizikai veszélyekre és válaszára koncentráló megközelítés mindezt nehezen tudja figyelembe venni, miközben az egyes katasztrófaeseményekkel kapcsolatos párbeszédben a társadalmi, politikai vagy kulturális okokról gyakorlatilag szó sem esik. Könnyen belátható, hogy az alacsonyabb jövedelmű, vagy valamilyen oknál fogva marginalizált emberek és közösségek érintettsége súlyosabb. Hazánk településállományának jelentős hányada társadalmi-gazdasági szempontból depriváltnak, marginalizáltnak tekinthető, ami szükségessé teszi, hogy a katasztrófákkal kapcsolatban szociális és gazdasági kérdéseket tegyünk fel, és azokat a térbeliség szempontjából vizsgáljuk.

Jelen tanulmány öt katasztrófát átélt hazai település esettanulmányát mutatja be a társadalmi sérülékenység szempontjából. Kutatásom során az érintett beavatkozókkal készített interjúk mellett kísérletet tettem az Interperszonális Támogatást Értékelő Lista (Interpersonal Support Evaluation List – ISEL, magyar rövidítése: ITÉL) felhasználására a közösségi reziliencia vizsgálata céljából. Az ITÉL teszt alkalmas arra, hogy felmérjük, az egyének hogyan értékelik helyüket saját közösségükben, illetve azt, hogy milyen mértékben támaszkodhatnak környezetükre. A 103 fő részvételén alapuló kutatás a társas támogatás szintjében és struktúrájában felfedezhető eltéréseket tárt fel, amely a támogatás megnyilvánulási formájában is kézzel fogható.

KULCSSZAVAK: katasztrófák, közösségi reziliencia, társadalmi sérülékenység, ISEL, társas támogatás

ABSTRACT

Social vulnerability and interpersonal support in disaster experienced Hungarian settlements

Natural disasters unequally affect poor and wealthy populations, which can be observed everywhere regardless of the economic performance of the respective country. Paradigms

¹ Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-20-3-I-PTE-909 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

² Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, Pécsi Tudományegyetem; Demokrácia Intézet, Közép-Európai Egyetem, e-mail: andras_molnar@outlook.hu, molnar.andras@ktk.pte.hu

TANULMÁNYOK

focusing on physical hazards and response can not be considered, while social, political and cultural causes are rarely mentioned in the discussions around particular disaster events. Marginalized households and communities, and populations with less income are more affected by disasters. A significant proportion of Hungary's settlements are deprived or otherwise marginalized, which makes it necessary to raise social and economic questions related to disasters, and investigate them from a spatial aspect.

This study is based on case studies of five disaster-affected settlements and encompasses a social vulnerability approach. The research is based on interviews with key informants involved in response to the respective disasters and broadened with an experiment to use the Interpersonal Support Evaluation List as an instrument to investigate community resilience. The ISEL is capable of observing the individuals' self-perception of themselves in their communities and how they can rely on others in their environment. The survey, with the participation of 103 people, discovered discrepancies in the level and structure of interpersonal support, which is tangible based on the interviews.

KEYWORDS: *disasters, community resilience, social vulnerability, ISEL, interpersonal support*

Bevezetés

Magyarország földrajzi adottságaiból kifolyólag hatványozottan érzékeny a hidrometeorológiai eseményekből eredő veszélyforrásokra, a nemzeti katasztrófakockázat-értékelés eredményei szerint az azonosított 12 kockázati terület közül a legsúlyosabb következményekkel a szélsőséges időjárás és a vizek kártételei járhatnak, amelyek magas prioritású kockázatnak tekinthetők (Teknős 2020). Az éghajlatváltozás következtében várhatóan növekszik a nagycsapadékos jelenségek aránya, a szélsőséges időjárási események növekvő kockázatot hordoznak magukban (Lakatos et al. 2012, OMSZ- ELTE-MET 2006). Habár széleskörű tudományos konszenzus szerint a katasztrófákkal szembeni sérülékenység társadalmi okokban gyökeredzik, a különböző dimenziók figyelembevétele és mérése azonban nehézkes (Birkmann et al. 2014). Magyarország lakosságának jelentős része érintett a szegénységgel, illetve az anyagi deprivációval (Gábos et al. 2016), miközben az ország településállományának jelentős részénél megfigyelhető a többrétegű depriváció (Koós 2015), amely a jövedelmi viszonyok, lakhatási feltételek mellett az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférésben (például egészségügyi szolgáltatások) is megmutatkozik (Egri – Uzzoli 2020). A fentiek alapján tehát kijelenthető, hogy magyarországi kontextusban is indokolt foglalkozni a társadalmi sérülékenység kérdésével a katasztrófavédelmet érintő szakmai és tudományos párbeszéd során.

Az elmúlt évtized hazai katasztrófa-eseményei sok esetben példát biztosítottak a társadalmi sérülékenység jelenségének illusztrálására. Jelen tanulmány célja öt település négy katasztrófaeseményén keresztül igazolni a társadalmi sérülékenység koncepciójának hazai relevanciáját, valamint hozzájárulni a közösségi reziliencia vizsgálatának fejlődéséhez.

TANULMÁNYOK

A társadalmi sérülékenység koncepciója

A szegénység, a humán és anyagi erőforrások korlátossága az egyik legfontosabb szempont fejlődő országok katasztrófákkal szembeni kitettségének vizsgálatakor (Balica et al. 2015). Ezen körülmények, a szegénység és a marginalizáció jelen vannak a fejlett országok alulmaradó térségeiben és a magas gazdasági teljesítménnyel rendelkező nagyvárosaiban is. A társadalom periferiájára szorult háztartások több különböző kihívással szembesülnek: az oktatásban való részvétel nehézségével, munkaerőpiaci lehetőségek szűkösségével, a kedvezőtlen lakhatási körülményekkel és a szolgáltatásokhoz való hozzáférés korlátaival, amelyek hatással vannak sérülékenységükre (Tedim et al. 2014). Ennek ellenére a katasztrófák kockázatainak csökkentésével foglalkozó tervek gyakran figyelmen kívül hagyják a társadalmi szempontokat, holott a társadalmilag kedvezőtlen helyzetű lakosság valószínűleg nem rendelkezik a vélt vagy valós kockázatok felismeréséhez és elkerüléséhez szükséges információkkal és anyagi lehetőségekkel (Masterson et al. 2014).

A katasztrófaesemények sajnálatos módon gyakran igazolják, hogy a legsúlyosabb következmények a marginalizált közösségekben alakulnak ki, a veszteségek gyökere pedig jellemzően a szegénység és a társadalmi kirekesztettség (Bolin – Kurtz 2018). A katasztrófával sújtott, periferiára szorult közösségek pedig gyakran egy lefelé tartó szegénységi spirálban ragadva a biztonság minimálisan elvárható szintjét sem tudják biztosítani maguknak (Ryan 2015). A katasztrófavédelemmel kapcsolatos domináns paradigma végső célja a fizikai veszélyek elhárítása, az emberélet és az anyagi biztonság megóvása, amelyet technológiai és hatósági eszköztárral érvényesítenek az érintett szervezetek. Ezzel szemben a jelen tanulmány alapját képző, feltörekvőben lévő megközelítés a fizikai környezet és erőforrások helyzete mellett fokozott mértékben veszi figyelembe a társadalmi és gazdasági tényezőket is (Molnár 2020). A társadalmi sérülékenység paradigmája tudományterületeken átívelő eszköztárral vizsgálja a katasztrófákat abból a célból, hogy hozzájáruljon a sérülékenység csökkentéséhez, a közösségek rezilienciájának fejlesztéséhez (Fordham et al. 2013). Egyes, társadalmi sérülékenységen alapuló modellek szerint a szegénység, a sérülékenység és a reziliencia szoros kapcsolatban állnak egymással, amely az alkalmazkodási kapacitáson keresztül nyilvánul meg. Ennek egyik legfontosabb forrása az anyagi helyzet, hiszen az alacsony jövedelmű háztartások a különböző szolgáltatásokat képtelenek megfizetni (Akter – Mallick 2013). Ugyanígy kritikus jelentősége van az információnak is, amelyhez a periferiára szorult és szegénységben élő háztartások csak korlátozott mértékben férnek hozzá, és nem rendelkeznek azokkal a javakkal és erőforrásokkal, amelyek a kockázatok felismeréséhez és a veszély megelőzéséhez szükségesek (Masterson et al. 2014).

A társadalmi sérülékenység társadalmi-gazdasági gyökere mellett a társas kapcsolatok szerepe is jelentős. A társas támogatás és a közös erőforrások empirikus megfigyelések alapján ugyanis fontos szerepet játszanak a katasztrófák pszicholó-

TANULMÁNYOK

giai hatásainak csillapításában (Bakic – Ajdukovic 2019, 2021, Houston – Franken 2015, Masson et al. 2019), míg a közösség egymással megosztott instrumentális erőforrásai a reziliencia építőköveinek tekinthetők (Kendra et al. 2018), amelyre a következőkben figyelmet fordítunk. Az erőforrások közösségen belüli megosztása kézenfekvő alkalmazkodást jelent a szegénységgel szemben, de ennek érvényesülése többek között történelmi, társadalmi tényezőktől is függ (Messing 2006).

Anyag és módszer

Jelen tanulmány a társadalmi sérülékenységek megközelítését alkalmazza öt hazai mintaterületen bekövetkezett katasztrófaesemény vizsgálatát során. A vizsgálat célja megismerni, milyen szerepe van az egyének társas támogatási hátterének a katasztrófákkal szembeni sérülékenységekben, illetve az ellenállóképesség kialakításában. A vizsgálat alapjául öt mintaterület négy katasztrófaeseménye szolgált: Siófok és Megyaszó 2017-es viharkárai, Nyergesújfalu 2013-as, valamint Felsőzsolca és Szendrő 2010-es árvizei.

Mivel a vizsgált jelenség többdimenziós, kontextusfüggő és nehezen számszerűsíthető tulajdonságokkal rendelkezik, a kutatáshoz az összehasonlító esettanulmány keretei kerültek kiválasztásra (Gerring 2007, Kaarbo – Beasley 1999, Stake 2000). A vizsgálat során a rendelkezésre álló szakirodalmi, szakmai és sajtóanyagok megismerését követően a katasztrófaesemények felszámolásában érintett szereplőkkel végzett interjúk biztosítottak további kritikus információt. Az interjúkat személyesen és telefonon, illetve online szolgáltatások igénybevételével folytattam le, a feltett kérdések a kialakult események és károk megismerése mellett a közösség önszorgó képességére irányultak. A félig strukturált interjúk az eseményekre vonatkozó szakirodalmi- és médiainformációk megerősítését szolgálták, valamint a szakemberek által a közösség válaszára vonatkozó tapasztalatok megismerését célozták. A mintavétel során 8 közvetlenül érintett szakemberrel és közösségi vezetővel készült félig strukturált interjú. A beszélgetések az anonimitás biztosítása mellett kerültek megvalósításra, azokról írásos jegyzetek készültek, amelyek közvetlenül felhasználásra kerültek az esettanulmányok leírásában. A félig strukturált interjúk kérdéseit a tanulmány 1. sz. melléklete tartalmazza. Az interjúk eredményei az egyes esettanulmányokba integrálva kerülnek bemutatásra.

TANULMÁNYOK

1. táblázat. Interjúalanyok és hátterük

Interjúalany kódja	Háttere
01	Országos karitatív szervezet védekezési tevékenységeket vezető kollégája
02	Hivatásos katasztrófavédelmi szerv védekezésben érintett munkatársa
03	Önkéntes katasztrófavédelmi szervezet műveleti szintű vezetője
04	Országos karitatív szervezet terepkoordinátora
05	Országos karitatív szervezet megyei igazgatója
06	Nemzetiségi önkormányzati képviselő
07	Védekezésben részt vevő önkéntes tűzoltó
08	Karitatív szervezet területi vezetője

Forrás: saját szerkesztés

A kutatás második elemét az érintett lakosság körében végzett kérdőíves felmérés képezte. Az Interperszonális Támogatás Értékelő Lista (Interpersonal Support Evaluation List – ITÉL) egy 40 itemből álló pszichológiai kérdőív, amelyet széles körben alkalmaznak az egyének társas támogatási hátterének felmérésére (Cohen – Hoberman 1983, Ghesquiere et al. 2017). Az ITÉL kérdőívet számos társadalmi jelenség leírására használták fel korábbi kutatásokban és több adaptációja is létezik (Cohen – Hoberman Harry 1983, Delistamati et al. 2006, Feldman et al. 2002, Z. Kovács et al. 2015, Szoboszlai et al. 2015), munkám során kiindulási alapként azonban a 12 tételes, rövidített ITÉL kérdőívet választottam (Merz et al. 2014).

A kérdezés során az eredeti ITÉL-12 kérdőívet földrajzi elhelyezkedésre, demográfiaira, valamint az átélt katasztrófaeseményre vonatkozó kérdésekkel egészítettem ki, amelyek az eredeti, validált kérdéssort nem módosították. A kérdések létrehozásakor a kutatás célja, az események jobb megértése és a vizsgálatokhoz szükséges kiegészítő adatok felvétele képezték a szempontokat. A további kérdések beépítését a mintaterület azonosítása, valamint a katasztrófaeseménnyel és annak következményeivel kapcsolatos egyéni következmények, a közösségen belülről és kívülről kapott segítség jellegének, és az eseménnyel kapcsolatos szubjektív élmények megismerését célozták. A válaszok elemezhetőségét biztosító, és a multidiszciplináris megközelítésnek megfelelő, a válaszadó társadalmi helyzetére vonatkozó kérdések is felvételre kerültek. A kiegészítő kérdéseket jelen tanulmány 2. számú melléklete ismerteti, a felvett adatokat nyílt tudományos adattárban közöltem (Molnár 2021).

TANULMÁNYOK

A mintavételezést vegyesen, Nyergesújfalun, Megyaszón és Siófokon személyes szóbeli kérdezéssel, valamint az érintett települések lakói által használt közösségi média csoportokban terjesztve 2021 nyarán végeztem el a nagyobb elérés érdekében, és a járványügyi intézkedések, a távolságtartás biztosítása érdekében. A kérdőívet 103 válaszadó töltötte ki, közülük 67 fő online küldte be válaszát. A vizsgálatban a válaszadók ellentételezés nélkül, önként és anonim módon vettek részt, és tájékoztatást kaptak a válaszokkal kapcsolatos adatvédelmi, felhasználási szempontokról. A hiányos válaszok szűrését követően a végső minta elemeinek száma 93 lett. Az adatok feldolgozását MS Office programcsomaggal, elemzését az IBM SPSS Statistics 27 programmal végeztem el. Az online mintavételezéshez a limesurvey platformját vettem igénybe.

Esettanulmányok

A soronkövetkező alfejezetek célja a vizsgált területeken bekövetkezett katasztrófaeseményekkel kapcsolatos legfontosabb információk összefoglalása. Ennek megfelelően narratív jelleggel bemutatásra kerülnek az események körülményei, a fontosabb térbeli és földrajzi tényezők, a veszélyeztető események és fizikai, gazdasági, társadalmi következményeik. Az események bemutatásához a korabeli híradások mellett szakirodalmi és szakmai jelentések kerültek felhasználásra. Az így összegyűjtött információkat a félstrukturált interjúkon megismert szakértői tapasztalatokkal, véleményekkel egészítettem ki. Az interjúk a korábban ismertetett módon megerősítették a híradások, jelentések tartalmát, valamint további információkkal szolgáltak. Az alfejezetek ennek megfelelően a katasztrófaeseményekkel kapcsolatos releváns *tényeket* és tapasztalati megállapításokat összegzik, ezzel támogatva az érintett közösségek *által átélt események átfogó és tényszerű* megismerését, az eseményekkel kapcsolatos körülmények rögzítését.

2010-ES SAJÓ- ÉS BÓDVA-VÖLGYI ÁRVIZEK

A 2010-es év tavasza különösen csapadékosnak bizonyult hazánkban, amely különleges hidrológiai helyzetet teremtett Észak-Magyarországon. A télített talaj és az öszszecsúszó árhullámok következtében soha nem látott mértékű áradások alakultak ki a Sajó- és a Bódva völgyében (ÉMVIZIG 2020, Kiss – Bekő 2015, Teknős 2012). Az érintett időszak különleges időjárás helyzetét jól mutatja, hogy a hazai meteorológiai észlelések kezdete óta a 2010-es év volt a legcsapadékosabb, az országos rekordnak számító 1 555 mm-es évi csapadékösszeget pedig a térségben lévő Jávorkúton rögzítették (P. Kovács – Lénárt 2012). A kialakult ár- és belvízi helyzetet mai napig hazánk történetének egyik legnagyobb katasztrófájaként tartják számon (Kiss – Bekő 2015), amely számos tanulságot hordoz a hasonló helyzetek kezelését

TANULMÁNYOK

illetően is (Szabó – Tóth 2010). A katasztrófa helyzet mértékét szemlélteti, hogy Borsod-Abaúj-Zemplén megye 208 településén folytak védekezési munkálatok, amelyben 21 156 fő vett részt. Az elárasztott településeken 4 222 főnek kellett elhagynia otthonát, a kitelepítések és befogadások megszervezése komoly feladatot jelentett, mivel számos települést nagy kiterjedésben érintettek az elöntések. A BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság az árvíz levonulását követően kárfelmérő munkacsoportokat hozott létre, akik 105 település több mint 5 680 lakóépületét vették szemügyre. A lakossági kárenyhítésről a 1148/2010 (VII. 8.) Korm. határozatban rendelkeztek, az állami támogatás maximális mértéke 9 millió forint volt. Az önkormányzatok bevonásával zajló kárenyhítés során országosan 271 háztartás kapott segítséget, az érintettek 81 esetben új ingatlan építését, míg 190 esetben használt ingatlan vásárlását választották. Az 1 milliárd 780 millió 585 ezer Ft értékű központi kárenyhítésben kizárólag összedőlt, vagy helyreállíthatatlan mértékben sérült ingatlanok tulajdonosai részesülhettek. Azon családok, amelyek lakóházaiban helyreállítható mértékű károk keletkeztek, a karitatív szervezetektől kaphattak segítséget, akik több milliárd forint nagyságrendben biztosítottak támogatást (BM OKF é. n., Kiss 2014). Az eseményekkel kapcsolatban kutatásom során két mintaterületet, Felsőzsolcát és Szendrőt vizsgáltam.

A katasztrófaesemény elhárításában résztvevő interjúalanyok egybehangzóan elmondták, hogy a válaszadás során jelentős mértékű volt az állami részvétel, az ország minden tájáról érkeztek polgári védelmi, vízügyi és karitatív egységek, valamint szervezetlen önkéntesek. Általánosságban nagy volt az összefogás, a lakosság egy emberként dolgozott, a feladatokat koordináltan végezték, egyeztetett feladatkiosztás alapján. A szakemberek csak egy-egy kirívó esetben tapasztalták azt, hogy „a kerítést támasztva nézték, ahogy mások dolgoznak” (interjúalany 01, 05). A helyreállítási fázisban az állami és karitatív részvétel óriási volt. A helyi lakosokon érezhető, hogy mai napig él a 2010-es árvíz emléke, időről időre szóba kerül a velük folyó karitatív munka során (05).

Felsőzsolca

A Sajó-völgyében kialakult árvíz legérintettebb települése Felsőzsolca volt, ahol a település 2 242 lakóházból álló ingatlanállományának több mint 80%-a, hozzávetőleg 1 800 lakóingatlan rongálódott meg (Kiss 2014, Kiss – Bekő 2015). Az áradás kritikus napjain a város belterületének 25 hektárján állt a víz. A helyzet katasztrófa-mentes volt, a fertőzésveszély és egy csőtörés miatt korlátozni kellett az ivóvíz-fogyasztást, s szükségessé vált palackozott és zacskózott víz osztása is. A településen az ár- és belvíz következtében 173 lakóingatlan dőlt össze vagy került helyreállíthatatlan állapotba. Az oktatást idő előtt be kellett rekeszteni, az óvodák és az iskolák bezártak, a bizonyítványok osztását és a tanévzáró ünnepségeket bizonytalan ideig elhalasztották. A vízellátás mellett az elektromos áramellátás is akadozott (Központi

TANULMÁNYOK

Statisztikai Hivatal 2011). Kiss és Bekő (2015) tanulmányában az árvíz hosszú távú gazdasági hatásait azonosította. Vizsgálataik során kimutatták, hogy a leginkább érintett település, Felsőzsolca gazdasági fejlettsége az árvizet követően visszaesett, amely megmutatkozik a működő gazdasági szervezetek számának, valamint a vendégéjszakák mennyiségének és a kereskedelmi boltok számának csökkenésében is (Kiss – Bekő 2015).

Szendrő

A Bódva partján fekvő Szendrő is hasonló helyzetbe került az áradás következtében. Az összecsúszó árhullámoknak köszönhetően 2010. június 5-én a korábbi, 1974-es rekord vízálláshoz képest 39 cm-rel magasabb tetőzést mértek a vízügyi szakemberek (Farkas – Komjáthy 2013).

Az 4 119 fős várost a Bódva-patakon levonuló áradások közvetlenül fenyegették. A település védelmét körtöltés szerű víztartó depóniák látták el, amelyek magassága és műszaki kialakítása nem volt megfelelő, ennek következtében főleg a település északi része volt veszélyeztetett. A megfeszített védekezési munkálatok ellenére az áradás átlépte a magasított töltéseket, a víz pedig az egykori „malom ágak” nyomvonalán a település távolabbi részeibe is betört. A közvetlen elöntés mellett gondot okoztak a buzgárok, valamint a szivárgó és helyben lehulló, megrekedt csapadékvíz is (Farkas – Komjáthy 2013).

A település komoly károkat szenvedett el, az infrastruktúrák sérültek, a közművek mellett más mérnöki műtárgyak is károsodtak, köztük beszakadt egy fontos híd is, amely tovább nehezítette az árvízi védekezést és mentést. A településen 17 ingatlan dőlt össze vagy került helyreállíthatatlan állapotba (Központi Statisztikai Hivatal 2011). Az árvíz emellett komoly gazdasági nehézségeket okozott a települési önkormányzatnak is, amely a fedezet nélkül keletkező, 62,3 millió forintnyi árvízzel kapcsolatos rendkívüli kiadását a Vis Maior igénylés elhúzódó elbírálása miatt még egy évvel az eseményt követően sem tudta kiegyenlíteni (Állami Számvevőszék 2012).

A 2013-AS DUNAI ÁRVÍZ

Nyergesújfalu

A Duna nyugat-európai vízgyűjtőjén 2010. május végén különösen csapadékos időjárás alakult ki, amelynek köszönhetően a valaha feljegyzett legnagyobb árhullám indult el hazánk legnagyobb elsőszámú vízfolyásán (Homokiné Ujvári 2013). A rekordméretű áradás rendkívüli védekezési feladatot jelentett gyakorlatilag a Duna teljes hazai szakaszán. Az árvíz összesen 206 ezer embert veszélyeztetett, közülük 1 570 főt kellett kitelepíteni (BM OKF 2013).

A Duna jobb partján található Nyergesújfalu közel 7 400 fős népessége az elmúlt évtizedekben visszatérő és fokozódó árvízi kockázattal szembesült. A 2013-as törté-

TANULMÁNYOK

nelmi árvíz a település új területeit is elérte, és másodlagos hatások következtében soha nem látott mértékben zavarta meg a város működését. A város jelentős részén átfolyó Bajóti-patak a Duna magas vízállásakor visszaduzzad, földtani és műszaki akadályokból adódóan azonban nem lehet megoldani a település érintett területeinek árvízvédelmét. A kockázatot generációk óta ismerték, azonban a 2013-as történelmi árvíz rekordméretű vízszintje miatt olyan házak és telkek kerültek előtérre, amelyek eddig nem voltak veszélyeztetettek. Egy korábbi kutatás az árvíz következtében a lakosság jövőbe vetett bizalmának csökkenését, valamint általános szorongást azonosított (Molnár 2018). A lakosság az interjúalanyok és a személyes kérdés tapasztalatai alapján összetartó, jó a kapcsolat az önkormányzat és a lakóközösségek között. Az érintett területen élők mai napig jó kapcsolatot ápolnak egymással és a segítő szervezetekkel, a településen élénk a közösségi élet. Az árhullám levonulását követően a helyreállításban karitatív szervezetek vállaltak fontos szerepet, szoros együttműködésben a helyi önkormányzat képviselőivel (01).

2017-ES VIHARKÁROK

Siófok

Rendkívüli széllal és csapadékkal járó vihar csapott le Somogy megyére 2017. július 10-én, hétfőn. A hirtelen átforduló időjárás számos lakost meglepetésként ért, az orkán erejű szél fákat és villanyoszlopokat csavart ki, jelentős mértékű károkat okozva ezzel az ingatlanokban. A tűzoltókat több mint kétszáz káresethez riasztották, a legtöbb kár Siófokon keletkezett, ahol súlyos személyi sérülést is okozott a vihar, amikor egy kicsavart fa egy kempingben sátorozó társaságra zuhant. A károk felszámolására mozgósították a környék, valamint a szomszédos megyék hivatásos és önkéntes tűzoltóit is (24.hu 2017, Hír TV 2017, Kaposvarmost.hu 2017). A rendkívüli időjárási esemény számos lakó- és üdülőingatlant, valamint közterületet érintett. Az önkéntes és hivatásos szereplők azonnal a helyszínre érkeztek, az önkéntesek több héten át jelen voltak és az azonnali kárelhárítás mellett a javítási munkálataokban is részt vettek. A lakosok szerszámokkal, gépekkel és személyes jelenléttel segítették egymást, a fizikai károk felszámolásában jelentős szerepe volt annak, hogy az ingatlanok nagy számban rendelkeztek biztosítással (02, 07).

Megyaszó

A 2017. június 21. délutáni vihar messziről látható módon változtatta meg Megyaszó térségének tájképét. A Szabad Föld riportja szerint a látvány megdöbbentő volt.: „Méternyi magas csupasz (napraforgó) száruk, egyiken sincs se levél, se virág, csak a csontvázszerű vékony szárerdő. A gabona jó része a földön, a fél méter magas tarló láttán pedig azt lehetné az ember, itt már betakarították a termést. De ahogy közelebbről szemügyre vesszük, az a tarló nem búza vagy árpa, hanem repce, aminek

TANULMÁNYOK

minden magját kiverte valami... Az a „valami” egy förtelmesen nagy vihar volt.” (Balogh 2017)

A Megyaszó térségébe érkező vihar károkozó szelet és jelentős mennyiségű jég- esőt hozott, amely a fentebb plasztikus módon részletezett mezőgazdasági károk mellett igen komoly katasztrófahelyzetet idézett elő a település belterületén is. A község 767 lakóingatlana közül 537 tetőszerkezete sérült, a károk helyreállítására pedig csak kevesen voltak képesek saját erejükből (Balogh 2017). A településen 183 házban keletkeztek súlyos károk, 25 ingatlan vált lakhatatlanná, 96 főnek, köztük 53 gyermeknek kellett elhagynia otthonát, ők rokonaiknál kerültek elhelyezésre. A térségben kialakuló áramszünet 3500 fogyasztót érintett (IFRC 2018).

A szegénységgel küzdő Borsod-Abaúj-Zemplén megyei település lakói ugyan gyors segítséget kaptak a tetők fóliával történő fedésében, azonban ez csak ideiglenes megoldást jelentett (Balogh 2017). A tetők helyreállítására a lakosság nagy része képtelen volt biztosítás és anyagi források híján, a karitatív szervezetek és az állam segítségnyújtása pedig időigényes volt (RTL Híradó 2017). A kialakult helyzetben a nagyobb karitatív szervezetek mozgósították rendelkezésükre álló erőforrásaikat: a Katolikus Karitás az első napokban 1 tonna tartós élelmiszert szállított a térségbe, valamint elkülönített 10 millió forintot, amelyből 28 családi ház helyreállítását segítette (Katolikus Karitás 2017, Miskolci Egyházmegye 2017). A Magyar Máltai Szeretetszolgálat 16 raklap bontott cserepet adományozott a településnek (RTL Híradó 2017), az Ökumenikus Segélyszervezet pedig több millió forint értékben biztosított tetőfedő anyagokat a károsultaknak (Evangelikus.hu 2017). A Magyar Vöröskereszt a Vöröskereszt és Vörös Félhold Társaságok Nemzetközi Szövetségének katasztrófa-segélyalapjából igényelt támogatást, amelyből 233 higiéniai és 233 élelmiszer csomagot biztosított a károsultaknak, valamint 12 millió forint értékben vállalta 42 lakóingatlan teljes tetőfedését is (Borsodihir.hu 2017, IFRC 2018). A szervezet az érintett házakra egyedileg gyártatott tetőlemezeket, amelyek felhelyezése a lakosok feladata volt. Ezt többnyire egymást segítve, az önkormányzat támogatásával valósították meg, 42 ingatlan közül 41-re került fel a tető 2017 novemberéig (01, 04).

TANULMÁNYOK

1. ábra. Egy, a katasztrófaeseményt követően elhagyottá vált ház Megyaszón *(bal)*;
kényszerűségből vegyes anyagokkal javított tetőzetű lakóház Megyaszón *(jobb)*
Forrás: Saját felvétel

A település egyházi vonatkozású ingatlanjainak (templomok, parókia, plébánia, lakásotthonok) kárenyhítését az 1800/2017. (XI. 8.) Korm. határozatban foglaltak szerint a központi költségvetésből 21 554 000 forinttal támogatták. A lakosságot érintő kormányzati segítség 2017 decemberében érkezett meg, a 1968/2017. (XII. 19.) Korm. határozat értelmében 279 683 592 Ft összegű támogatást kaptak a település lakói biztosítással vagy egyéb forrásból meg nem térülő helyreállítási költségeikhez.

A társas támogatás szerepe és a katasztrófák hatásai

Az alábbi alfejezetben a mintaterületeken felvett kérdőíves vizsgálat eredményei kerülnek ismertetésre. A kutatásban résztvevők a katasztrófák hosszú távú következményeiről mintaterülettől függetlenül hasonló gondolatokat osztottak meg válaszaikban. Megváltozó településkép, károsodott, sérült, üresen álló ingatlanok, távozó fiatalok. Jellemző azonban, hogy Siófokon nem az épített környezetet, hanem inkább a vegetációban keletkezett károkat említik a válaszadók, 21 válaszból 10 említi, hogy idős fák dőltek ki.

A társas támogatási háttér vizsgálatára az ITÉL kérdőív 12 tételből álló, rövidített változatát választottam. A kérdéseket a 2. számú táblázatban mutatom be Merz és szerzőtársai (2014) alapján, jelölve kutatásom mintájának számtani átlagát és szórását. Megjegyzendő, hogy a hivatkozott irodalomban alkalmazott adatok, amelyek célja a módszer validálása volt, jelen kutatáshoz hasonló leíró adatokkal rendelkeznek. Az ITÉL vizsgálati értékelése során a számtani átlag (mean, M) és a tapasztalati szórás (standard deviation, SD) értékelése történik.

TANULMÁNYOK

2. táblázat. Az ITÉL-12 kérdései magyar nyelven, valamint a kutatási minta számtani átlagértékei (M) és tapasztalati szórása (SD)

elem	kérdés	M	SD
ITÉL 1 ^b	Ha szeretnék elmenni egy egynapos kirándulásra (erdőbe, hegyekbe, vízpartra), nehezen találnék olyat, aki eljönne velem.	2,16	0,88
ITÉL 2 ^a	Úgy érzem, nincs olyan ember, akivel megoszthatnám a legbelsőbb félelmeimet és aggályaimat.	2,17	0,93
ITÉL 3 ^c	Ha beteg lennék, könnyen találnék valakit, aki segít a hétköznapi teendőkben.	2,11	0,97
ITÉL 4 ^a	Van olyan, akihez tanácsért fordulhatok a családi problémáimat illetően.	2,06	0,97
ITÉL 5 ^b	Ha egyik délután elhatározom, hogy este el szeretnék menni sétálni, könnyen találnék olyat, aki eljönne velem.	2,07	0,92
ITÉL 6 ^a	Ha segítségre van szükségem egy személyes probléma megoldásában, van olyan, akihez tanácsért fordulhatok.	2,08	0,85
ITÉL 7 ^b	Ritkán hívnak el ismerősök közös programokra.	1,54	1,01
ITÉL 8 ^c	Ha több hétre el kellene utaznom, nehezen találnék olyat, aki vigyázna a lakásomra/házamra (pl. növények locsolása, háziállatok, posta, stb.).	1,78	0,90
ITÉL 9 ^b	Ha szeretnék együtt ebédelni valakivel, könnyen találok rá társaságot.	2,16	0,88
ITÉL 10 ^c	Ha elakadnék/ott ragadnék 10 kilométerre otthonról, lenne olyan, akit felhívhatok, hogy eljöjjön értem.	1,93	0,94
ITÉL 11 ^a	Ha kialakulna egy családi krízis, nehezen találnék olyan ismerőst, akihez jó tanácsért fordulhatnék.	2,01	0,87
ITÉL 12 ^c	Ha valamiért el kellene költöznöm, nehezen találnék olyat, aki segítene a pakolásban.	2,04	0,94

^a önbecsülés alskála, ^b szabadidő közös eltöltése alskála, ^c instrumentális támogatás. N=93

Forrás: Merz et al. 2014 és saját adatok alapján

TANULMÁNYOK

Az alskálák értékeinek kiszámításakor a negatív, illetve tagadó kijelentések válszait fordítottan szükséges kódolni. Bár a kérdés során 1-4 skála került alkalmazásra, az ITÉL értékeinek számításakor 0-3 közötti értékeket alkalmazunk (Merz et al. 2014). Az így kapott eredmények alapján a mintaterületek között eltérés mutatható ki a társas támogatás szintjére vonatkozóan, amely összesített értékében Nyergesújfalu a legmagasabb. A válaszadók az önbecsülés és az instrumentális támogatás alskálákat tekintve itt számoltak be a legnagyobb támogatásról, azonban a szabadidő közös eltöltése alskálát tekintve a síófoki válaszadók ápolnak szorosabb kapcsolatokat társaikkal. Amellett, hogy Síófok jelentős turisztikai központ, amely számos lehetőséget kínál a szabadidő eltöltésére, az értéket vélhetően befolyásolhatja a válaszadók fiatalabb életkora is. Az időződés ugyanis együtt jár a társas kapcsolatok visszaszorulásával a nyugdíjazás, a munkahelyi kapcsolatok megszűnése miatt (R. Fedor et al. 2021), amely befolyásolhatja eredményeinket.

3. táblázat. A mintaterületek összegzett értékei ITÉL alskálánként (alskálák értékei a Mertz et al. [2014] által ismertetett módszertan alapján értékelve), a kapott ITÉL összegszám, a válaszadók átlagos életkora és elemszáma

	Önbecsülés alskála	Szabadidő alskála	Instrumentális támogatás a.s.	ITÉL	Átlagos életkor	Elemszám
Nyergesújfalu	9,18	8,41	8,91	26,5	60,57	21
Síófok	8,81	8,62	8,33	25,76	45,53	19
Megyaszó	7,1	6,75	6,5	20,35	26,90	20
Felsőzsolca	7,75	7,7	7,25	22,7	50,12	17
Szendrő	7,8	7,3	7,3	22,4	47,25	16

Forrás: saját szerkesztés

A mintaterületek közötti összehasonlítás alapja az ITÉL alskálák számított értékei, valamint az összegzett ITÉL érték, amelyeket Mertz és szerzőtársai (2014) módszertana alapján állapítottam meg. A magasabb alskála annak magasabb fokú jelenlétére, erősebb megvalósulására utal, míg az ITÉL összegző értéke összességében szorosabb interperszonális kapcsolatok jelenlétét mutatja.

Felsőzsolca és Szendrő földrajzi közelsége, és a kockázatok, valamint a megtapasztalt következmények hasonlósága magyarázhatja a két település közeli értékeit. Az ITÉL mindhárom alskáláján jelentősen alacsonyabb átlagos értékeket tapasztalhatunk a megyaszói válaszok esetében. Korábbi kutatások kimutatták, hogy a szegénységgel fokozottan sújtott közösségekben a szolidaritási hálók is megtépződnek (Durst 2002), a borsodi falvakban pedig nagyobb a kapcsolati vákuumban élők aránya az ország más területeihez képest (Messing 2006).

A kérdőív tartalmazott a katasztrófaeseménnyel és az akkor megtapasztalt, valamint egy esetleges jövőbeni helyzettel összefüggő kérdéseket is. A korábbi kataszt-

TANULMÁNYOK

rófa során tapasztalt társas támogatással kapcsolatban jellemzően instrumentális, fizikai segítséget jeleztek a válaszadók, mentális, lelki támogatást csak néhány esetben (6 alkalommal a 91-ből) említettek. A pszichés következmények feldolgozásában a válaszadók jellemzően a család és a barátok segítségét kérték, de kis számú válaszadó (7 fő) az egyház szerepét is kiemelte. A kutatásban résztvevők által nyújtott információk alapján a segítség formája az ideiglenes befogadástól (befogadóhelyen, vagy rokonnál, barátnál, falubélinél történő elszállásolás), a közös védekezésen át a helyreállításban nyújtott kétkézi segítségig sokféle módon valósult meg. Egy nyergesújfalui válaszadó így fogalmazott a közösségen belülről kapott segítséggel kapcsolatos kérdésre: „Amikor reménytelennek tűnt minden, akkor jött mindig valaki valamivel, amire épp szükségünk volt. A fiam osztálytársai pakolták fel az értékeket a padlásra, jöttek idegenek homokzsákot tölteni, kaptunk enni-inni, segített mindenki.” (44. számú válaszadó, Nyergesújfalú) Az értékek pakolása, mentése, valamint a homokzsákolás, szivattyúzás jellemző segítségi forma volt mindhárom árvizes mintaterületen. Ezzel szemben a viharkárral sújtott Siófok és Megyaszó lakói jellemzően szerszámaikat osztották meg közösségükkel. A létrák, kalapácsok, fűrészek fontos erőforrást jelentettek a vihart követően, amelyet a szomszédok, barátok egymásnak átadtak. A szerszámok megosztását és a fizikai segítséget a válaszadók mellett az interjúalanyok is kiemelték. Míg Siófokon több válaszadó említette a biztosítókat, mint külső szereplőket, addig Megyaszón a tetőn végzett munkálatokat jellemzően a közösség tagjainak segítségével, adományként kapott tetőfedő anyagokkal végezték el. Mindezek összhangban vannak az interjúalanyok által elmondottakkal.

4. táblázat. Katasztrófákkal kapcsolatos társas támogatás értékei a négy mintaterületen.
(Az egyes kérdésekre adott válaszok értékeinek számtani átlaga)

	Nyergesújfalú	Siófok	Megyaszó	Felsőzsolca	Szendrő
Van olyan, akihez tanácsért fordulhatok a természeti veszélyeket illetően.	1,76	1,42	0,95	1,47	1,35
Úgy érzem, nincs olyan ember, akivel megoszthatnám a katasztrófából eredő félelmeimet és aggályaimat.*	2,29	2,32	1,75	2,12	2,29
Ha ismét veszélybe kerülnék, könnyen találnék valakit, aki segít nekem.	2,76	2,37	2,05	2,53	1,65
Ha értékeimet, ingóságaimat kellene mentenem, nehezen találnék olyat, aki segítene a pakolásban.*	2,19	2,21	1,75	1,88	2,12

0–3 közötti skála; *fordított pontozás

Forrás: saját szerkesztés

TANULMÁNYOK

Egyes ITÉL tételeket módosítva kifejezetten a katasztrófákkal kapcsolatos társas támogatásra vonatkozó kérdések is megfogalmazásra kerültek a mintavétel során. Látható, hogy mind az öt mintaterület válaszadói alacsony értéket adtak a veszélyekkel kapcsolatban irányt mutató szereplőt illetően. A mentális egészség megőrzése és a pszichés hatások megelőzése szempontjából fontos, hogy az érintetteknek legyen kivel megbeszélniük félelmeiket, aggályaikat. Bár mind az interjúalanyok, mind a kérdőíves kérdezős tapasztalatai alapján mindegyik területen gyakori téma az átélt katasztrófaesemény, a belső mentális támogatás tovább fejleszthető. Látható az is, hogy a válaszadók többnyire bíznak abban, hogy hasonló helyzetbe kerülve számíthatnak közösségük segítségére (lásd nyergesújfalui 2,76-os átlag érték a 0-3-as skálán), azonban itt is megfigyelhetünk területi különbségeket.

Megbeszélés

A katasztrófák kockázatainak csökkentése szempontjából különösen fontos szerepet töltenek be a felkészülési programok, azonban azok eredményességéhez kritikus szemléletre és a közösségek struktúrájának és szükségleteinek pontos ismeretére van szükség (Ronan et al. 2015). A humanitárius és karitatív szervezetek bár önállóan nem képesek megoldani a szegénység és marginalizáció problémáját, de fontos szerepet töltenek be a közösségek rezilienciájának fejlesztésében (Sáfár 2020). A fentebb ismertetett gyakorlatok és tapasztalatok segítenek megérteni, milyen módon támogatják egymást a katasztrófával érintett egyének, és hogyan formálják a katasztrófák a közösségeket. A felkészítési tevékenységeket a lakosság bizalmának kiépítése céljából érdemes összhangba hozni egyéb közösségi eseményekkel, tevékenységekkel, egyfajta integrációt megvalósítva. Az ITÉL szabadidő alskálájának eredményei alapján a közösségek fejlesztésének fontos elemét képezi a szabadidős tevékenységek, szabadidős közösségek létrehozása, megerősítése. A szabadidős közösségek (például sportegyesületek, nyugdíjasklubok stb.) könnyen megszólíthatóak a felkészülési ismeretekkel is. A katasztrófákkal kapcsolatos társas támogatásra vonatkozó kérdésekre adott válaszok is rámutatnak arra, hogy szükséges olyan kompetens és a közösség által elfogadott személyek bevonása, akik a katasztrófa-kockázatokkal kapcsolatos információkat át tudják adni az érintett lakosság számára. A szabadidős közösségek vezetői potenciálisan ilyen szereplők. Mindezen megállapítások a kiegészítő kérdésként feltett, természeti veszélyekkel kapcsolatos információk hozzáférhetőségére vonatkozó kérdés eredményeinek fényében fontosak. A „van olyan, akihez tanácsért fordulhatok a természeti veszélyeket illetően” állításra adott válaszokra a kutatásban résztvevők mindegyik mintaterületen alacsony értéket adtak. Ezen eredmény kiemeli a lakossági felkészítés fejlesztésének fontosságát, amelyre az imént ismertetett, a szakemberek, szakmai szervezetek és a lakosság közötti kapcsolatot megerősítő intézkedések jelenthetnek megoldást.

TANULMÁNYOK

A nyergesújfalui válaszadók mind az ITÉL, mind a kiegészítő kérdéseket illetően a többi mintaterülethez képest magasabb interperszonális támogatásról adtak számot. Ahogy azt az esetek leírásakor bemutattam, a település érintett területein élők állandó védmű híján folyamatos veszélyben érzik magukat. Az érzékelt kockázatok és az átélt katasztrófaesemény összekovácsolta a közösséget, amelyet az önkormányzat munkatársai és a Magyar Vöröskereszt helyi szervezete aktívan segít. A közösségi ellenállóképességet fejlesztő programokat megelőzően azonban nem készült azok hatékonyságának mérését segítő alampintavétel, így az említett következtetés további alátámasztásra szorul. További reziliencia-fejlesztési és katasztrófakockázat-csökkentési programokkal kapcsolatban megfontolandó továbbá az ITÉL, mint kezdeti (baseline) és projekteredmény értékelési eszköz használata.

A közösségtől és külső szereplőktől kapott segítség között igen alacsony szinten szerepeltek a lelki szükségleteket érintő említések. A pszichoszociális, mentális egészséget érintő segítségnyújtás alacsony említési szintje kiemeli a katasztrófaeseményeket átélő közösségekben végzett pszichoszociális segítségnyújtási feladatok jövőbeni fejlesztésének fontosságát. Ugyan több karitatív szervezet rendelkezik ilyen jellegű programokkal és az egyházak szerepe is jelentős lehet (Sebestyén 2021, Kirovne Rác – Sáfár 2021), a hosszútávú pszichológiai hatások csökkentése érdekében a szakterület további fejlesztése indokolt.

Az állami és intézményi kárenyhítés korlátait és időbeliségét két vizsgált esettel kapcsolatban is megfigyelhettük: míg 2010-11-ben a Vis Maior kártérítés lassú folyósítása, az elhúzódó bürokrácia a szendrői önkormányzatot hozta nehéz helyzetbe, addig 2017-ben a megyaszói nyári viharkárookra vonatkozó lakossági kárenyhítés folyósítása csúszott a téli időszakba. Ugyanitt a karitatív szervezetek segítése is elhúzódott, amelyet nem segített az sem, hogy a két történelmi árvízhez képest a viharkárok „csendes katasztrófák” (01), tehát a média ingerküszöbét pusztán az első napokban érik el, így jelentős mértékű lakossági és céges adományok nem érkeznek. Korábbi kutatás kimutatta, hogy az adományok beérkezése szempontjából kritikus fontosságúak a katasztrófaeseményekkel kapcsolatos médiamegjelenések, és összefüggés figyelhető meg a kapcsolódó hírek és a beérkező lakossági adományok száma és összege között (Molnár – Ipolyi 2020). Mindezzel együtt a két esettanulmány rámutat arra, a jövőben szükséges felgyorsítani az állami és civil kárenyhítési folyamatokat, hogy az érintettek alapvető szükségletei, így lakhatási körülményei az eseményt követően mihamarabb rendeződjenek.

Mindezt kiegészítve, a síófoki és megyaszói esetek összevetése során az ingatlanbiztosítások jelentőségére irányulhat figyelmünk. Míg Síófokon több válaszadó említette a biztosítót, mint a helyreállítás során segítő felet, a megyaszói ingatlanok többsége nem rendelkezik biztosítással. Az ingatlanbiztosítások hiányát az interjúalanyok is problémaként említették, az anyagi okok mellett a kockázatok érzékelése, a biztosítással kapcsolatos ismeretek hiánya és a biztosítókkal kapcsolatos bizalmatlanság (korábbi negatív tapasztalatok) is említésre kerültek. Az árvízzel érintett te-

TANULMÁNYOK

lepüléseken még súlyosabb a helyzet: a piaci biztosítók előntéssel fenyegetett területeken nem térítenek árvízhez kötődő károkat, miközben az erre létrehozott állami konstrukció, a Wesselényi Miklós Ár- és Belvízvédelmi Kártalanítási Alap (WMA) 2016. december 31-vel megszűnt. Az érintett háztartások így kizárólag takarékoskodással gondoskodhatnak magukról, és a magánadományozók és az állam jóindulatában bízhatnak. Az esettanulmányok rámutatnak arra, hogy a biztosítások elérhetlensége általános jelenség a legveszélyeztetettebb területeken – vagy azért, mert a vízfolyások árterületén található ingatlanok esetén a biztosítótársaságok előntésekkel összefüggő károkat nem térítik, vagy pedig azért, mert a többszintű deprivációval küzdő háztartások anyagilag nem engedhetik meg magunknak a biztosítási prémiumok megfizetését, illetőleg nem rendelkeznek megfelelő ismeretekkel az öngondoskodást illetően. Ezek ellensúlyozására megfelelő szakpolitikai lépések szükségesek, amelyek magukban foglalják az állami katasztrófa-biztosítási rendszerek hazai alkalmazhatóságának vizsgálatát. Az eseti jellegű kormányzati intézkedések nem tekinthetők rendszerszerű, szabályozott megoldásnak, amely bizonytalanságot, kiszámíthatatlanságot okoz, befolyásolva az események áldozatainak anyagi, egészségi és mentális jólétét.

Jelen kutatás rámutat arra, hogy a katasztrófák után kialakuló anyagi létbizonytalanságot bár ellensúlyozzák valamelyest a társas kapcsolatok és a helyi közösségek megosztott erőforrásai, azt nem szüntetik meg, sőt, a létbizonytalanság mind a kérdőíves vizsgálat, mind az interjúalanyok elmondásai alapján több területen a közösségek hétköznapijainak részévé vált a katasztrófaeseményeket követően. Ebben a bizonytalanságban fontos faktor a megbízható információkhoz való hozzáférés és a bizalom a segítő szervezetekben. A kérdésekre adott válaszok rámutatnak arra, hogy rendkívül alacsony azok száma, akik úgy érzik, van olyan, akihez tanácsért fordulhatnak a természeti veszélyeket illetően, amely a lakosságfelkészítési programok jelentőségére és a közösség bevonásával zajló felkészülési, ismeretterjesztési tevékenységek fontosságára hívja fel a figyelmet.

Összegzés

Az előző fejezetekben öt hazai katasztrófát átélt mintaterületen végzett kutatás eredményeit mutattam be. Az elvégzett munka célja felhívni a figyelmet a társas támogatás szerepére, és azonosítani annak lehetséges megnyilvánulási formáit. A kutatás során az esettanulmányokra jellemző megközelítésnek megfelelően szakirodalmi és sajtó források információit bővítettem kulcsszereplőkkel végzett interjúkkal, majd az Interperszonális Támogatás Értékelő Listát alkalmazva és kiegészítve végeztem kérdőíves felmérést a mintaterületek lakossága körében. A kutatás kivitelezését a koronavírus járványügyi helyzet több szinten befolyásolta, az eredetileg

TANULMÁNYOK

tervezett személyes kérdés helyett a vegyes mintavételi módszer kézenfekvő megoldást jelentett az alanyok elérhetőségét nehezítő tényezők leküzdésére.

A vizsgálat eredményei szerint jelentős különbségek figyelhetők meg a társas támogatás szintje és megvalósulási körülményei között. Ezek a különbségek a katasztrófhelyzetekre értelmezett kérdések esetén is fennállnak, az eredmények pedig lehetőséget teremtenek szakmai javaslatok megfogalmazására. Bár a kutatás mintája igen limitált és nem reprezentatív, az eredmények egybevágóak az irodalmi megállapításokkal és a kulcsszereplők által elmondottakkal.

Az elvégzett vizsgálatok eredményei alapján javasolt további, célzott programokat indítani a lakosság önszorgalmazó képességének fejlesztése céljából. Ezen tevékenységeket lehetőség szerint nem különállóan, hanem egyéb közösségi tevékenységekbe integráltan érdemes megvalósítani, amely segíti a szakmai szervezetek és a helyi lakosság, közösségek közötti kapcsolat kiépítését, megerősítését, a bizalom megszilárdítását. Az eredmények alapján ugyanis a válaszadók jelentős része nem tudja, kihez fordulhat tanácsért a természeti veszélyeket illetően. A szabadidő alskála eredményeiből arra lehet következtetni, hogy a helyi közösséget formáló események, tevékenységek hatással vannak a közösség belső segítő hálójának kialakulására is. Ezért különösen fontos támogatni és fejleszteni a veszélyeztetett területek lakó- és szabadidős közösségeit. A veszélyekkel kapcsolatos bizalmi szereplő hiányát a lakóközösségek egy-egy köztisztelőben álló szereplőjének azonosításával, bevonásával célszerű csökkenteni. Egy meglévő helyi közösségi vezető kapocs lehet a hivatásos szervek és a lakosság között, valamint segítheti a veszélyeztetett területeken élő lakókat a felkészülésben, növelve ezzel biztonságérzetüket (lásd „Flood Warden” kezdeményezés az Egyesült Királyságban³). Ez megvalósítható a települési mentőcsoportok és az önkéntes tűzoltó egyesületek közösségi jelenlétének növelésével, illetve helyi sportegyesületek együttműködésével is.

A társas támogatási struktúrák leírása szempontjából kétségtelenül, hogy az ITÉL módszertana értékes eszközt jelent, amely alkalmas lehet közösségi reziliencia-fejlesztési projekteket megelőző alapértékelések és projekt-eredményértékelések elvégzésekor a közösség belső erőforrásainak felmérésére.

Jelen tanulmány az esettanulmányok korlátainak figyelembevételével járul hozzá a társadalmi sérülékenység körüli hazai párbeszédhez. Az ITÉL kérdőív módosításával, a kérdések katasztrófa-jellegű átalakításával további vizsgálatok végezhetőek a veszélyekkel kapcsolatos társas támogatási struktúrákat illetően. A kutatás a jövőben bővíthető nagyobb mintával és földrajzi lefedettséggel is.

³ <https://www.kentprepared.org.uk/flood-wardens>

TANULMÁNYOK

Irodalom

- 24.hu. (2017): Siófokon még mindig mentik, ami menthető. *24.Hu*. <https://24.hu/belfold/2017/07/11/siofokon-meg-mindig-mentik-ami-mentheto/> (Letöltve: 2021. 07. 23.)
- Akter, S. – Mallick, B. (2013): The poverty-vulnerability-resilience nexus: Evidence from Bangladesh. *Ecological Economics*, 96, 114–124. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2013.10.008>
- Állami Számvevőszék (2012): *Jelentés Szendrő Város Önkormányzata pénzügyi helyzetének ellenőrzéséről (43/4)*. Állami Számvevőszék, Budapest. <https://www.asz.hu/storage/files/files/%C3%96nkorm%C3%A1nyzati%20jelent%C3%A9sek/1261j000.pdf?download=true> (Letöltve: 2022. 11. 23.)
- Bakic, H. – Ajdukovic, D. (2019): Stability and change post-disaster: dynamic relations between individual, interpersonal and community resources and psychosocial functioning. *European Journal of Psychotraumatology*, 10(1): 1614821. <https://doi.org/10.1080/20008198.2019.1614821>
- Bakic, H. – Ajdukovic, D. (2021): Resilience after natural disasters: the process of harnessing resources in communities differentially exposed to a flood. *European Journal of Psychotraumatology*, 12(1): 1891733. <https://doi.org/10.1080/20008198.2021.1891733>
- Balica, S. F. – Dinh, Q. – Popescu, I. (2015): Vulnerability and Exposure in Developed and Developing Countries: Large-Scale Assessments. In: Paron, P. – Baldassare, G. D. (Eds.): *Hydro-Meteorological Hazards, Risks, and Disasters* (125–162). Elsevier, Amsterdam. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-394846-5.00005-9>
- Balogh G. (2017): Ítéletidő – Feltámadás jégverés után. *Szabad Föld*. <https://szabadfold.hu/orszag-vilag/iteletido-feltamadas-jegveres-utan-267223/> (Letöltve: 2022. 11. 23.)
- Birkmann, J. – Omar D. C. – Carreño, M. L. – Barbat, A. H. – Pelling, M. – Schneiderbauer, S. – Kienberger, S. – Keiler, M. – Alexander, D. E. – Zeil, P. – Welle, T. (2014): Theoretical and Conceptual Framework for the Assessment of Vulnerability to Natural Hazards and Climate Change in Europe. In: Birkmann, J. – Kienberger, S. – Alexander, D. E. Alexander (eds.): *Assessment of Vulnerability to Natural Hazards: A European Perspective*. Elsevier, Amsterdam, 1–19. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-410528-7.00001-1>
- BM OKF. (é. n.): *Árvíz 2010*. <https://www.katasztrofavedelem.hu/285/arviz-2010> (Letöltve: 2021. 08. 16.)
- BM OKF. (2013): *Az árvíz – számokban*. http://www.katasztrofavedelem.hu/print_page.php?pageid=szervezet_hirek&hirid=1966 (Letöltve: 2021. 07. 28.)

TANULMÁNYOK

- Bolin, B. – Kurtz, L. C. (2018): Race, Class, Ethnicity, and Disaster Vulnerability. In: Rodríguez, H. – Donner, W. – Trainor, J. E. (eds.): *Handbook of Disaster Research*. Springer International Publishing, Cham, 181–203. https://doi.org/10.1007/978-3-319-63254-4_10
- Borsodihir.hu (2017): Nagy a baj. 12 millió forint érkezik Megyaszóra. *Borsodi Hír*. <https://borsodihir.hu/helyben-jaro/2017/09/nagy-a-baj-12-millio-forint-erkezik-megyaszora>. (Letöltve: 2021. 07. 23.)
- Cohen, S. – Hoberman, H. M. (1983): Positive Events and Social Supports as Buffers of Life Change Stress. *Journal of Applied Social Psychology*, 13(2): 99–125. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1983.tb02325.x>
- Delistamati, E. – Samakouri, M. A. – Davis, E. A. – Vorvolakos, T. – Xenitidis, K. – Livaditis, M. (2006): Interpersonal support evaluation list (ISEL) – College version: Validation and application in a greek sample. *International Journal of Social Psychiatry*, 52(6): 552–560. <https://doi.org/10.1177/0020764006074184>
- Durst J. (2002): „Innen az ember jobb, hogyha meg is szabadul”: megélhetési stratégiák egy kisfalusi cigány közösségben. *Ésély*, 4: 99–121.
- Egri Z. – Uzzoli A. (2020): Az egészségegyenlőtlenségek néhány összefüggése a társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségekkel Magyarországon. In: Berghauer S. – Dávid L. D. – Dnyisztrjanszkij M. – Fodor G. – Gergely L. – Gönczy S. – Izsák T. – Mocá A. – Molnár D. I. – Molnár J. – Nagy T. – Oláh N. – Papp G. – Sass E. – Scsuka H. – Tóth A. – Vince T. – Virván O. (szerk.): *Társadalomföldrajzi folyamatok Kelet-Közép-Európában: problémák, tendenciák, irányzatok*. „RIK-U” Kiadó, Budapest, 99–106.
- ÉMVIK (2020): Vizeink – 2020. különszám: megemlékezés a 2010. évi Északmagyarországi árvizekről! *Vizeink*. http://www.emvizig.hu/Vizeink/VIZEINK_K%C3%9CL%C3%96NSZ%C3%81M_2010.%20%C3%89VI%20V%C3%89DEKEZ%C3%89S.pdf letöltve: 2021. július 23.
- Evangelikus.hu (2017): VIHARKÁR: Megérkezett az Ökumenikus Segélyszervezet első szállítmánya Megyaszóra. *Evangelikus.Hu*. 2021. július 23.
- Farkas P. – Komjáthy L. (2013): Árvízvédekezés és káresemények a 2010. évi bódvai árvizeknél. *Hadmérnök, VIII.* (4): 84–103.
- Feldman, M. A. – Varghese, J. – Ramsay, J. – Rajska, D. (2002): Relationships between social support, stress and mother-child interactions in mothers with intellectual disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 15(4): 314–323. <https://doi.org/10.1046/j.1468-3148.2002.00132.x>
- Fordham, M. – Lovekamp, W. E. – Thomas, D. S. K. – Phillips, B. D. (2013): Understanding social vulnerability. In: Deborah, S. K. T. – Phillips, B. D. – Lovekamp, W. E. – Fothergill, A. (eds.): *Social vulnerability to disasters*. CRC Press, Boca Raton, 1–32.

TANULMÁNYOK

- Gábos A. – Tátrai A. – B. Kis A. – Szivós P. (2016): Anyagi depriváció Magyarországon, 2009–2015. In: Kolosi T. – Tóth I. G. (szerk.): *Társadalmi Riport 2016*. TÁRKI, Budapest, 130–150.
- Gerring, J. (2007): *Case study research: principles and practices*. Cambridge University Press, Cambridge
- Ghesquiere, A. – Schwartz, T. – Wang, Y. – Mauro, C. – Skritskaya, N. – Shear, M. K. (2017): Performance and psychometric properties of the Interpersonal Support Evaluation List (ISEL) in older adults with Complicated Grief. *Journal of Affective Disorders*, 218 (February 2016), 388–393. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2017.05.004>
- Hír TV (2017): „Egy pillanat volt, nem lehetett rá felkészülni”. *Hír TV*. https://hirtv.hu/ahirtvhirei_adattar/azt-sem-tudtam-hogy-a-konyvem-et-vagy-a-vacsoram-at-menekitem-1399162 (Letöltve: 2022. 12. 04.)
- Homokiné Ujváry K. (2013): Történelmi árvíz a Dunán – 2013. június. *Országos Meteorológiai Szolgálat*. https://met.hu/ismeret-tar/erdekesssegek_tanulmanyok/index.php?id=747&hir=Tortenelmi_arviz_a_Dunan_-_2013._junius (Letöltve: 2021. 07. 03.)
- Houston, J. B. – Franken, N. J. (2015): Disaster Interpersonal Communication and Posttraumatic Stress Following the 2011 Joplin, Missouri, Tornado. *Journal of Loss and Trauma*, 20(3): 195–206. <https://doi.org/10.1080/15325024.2013.848614>
- IFRC (2018): *Emergency Plan of Action Final Report - Hungary: Hailstorm*. <https://adore.ifrc.org/Download.aspx?FileId=182025> (Letöltve: 2022. 12. 18.)
- Kaarbo, J. – Beasley, R. K. (1999): A Practical Guide to the Comparative Case Study Method in Political Psychology. *International Society of Political Psychology*, 20(2): 369–391.
- Kaposvarmost.hu (2017): Tűzoltói összefogás a balatoni viharkárok felszámolásában. *Kaposvarmost.Hu*. <https://kaposvarmost.hu/hirek/kaposvari-hirek/2017/07/11/tuzoltoi-osszefogas-a-balatoni-viharkarok-felszamolasiaban.html> (Letöltve: 2021. 07. 11.)
- Katolikus Karitás (2017): *Beszámoló a Katolikus Karitás 2017. évi tevékenységéről*. https://www.karitasz.hu/uploads/content/326/fajlok/karitasz_eves_jelentes_2017.pdf (Letöltve: 2021. 07. 04.)
- Kendra, J. M. – Clay, L. A. – Gill, K. B. (2018): Resilience and Disasters. In: Rodríguez, H. – Donner, W. – Trainor, J. E. (eds.): *Handbook of Disaster Research*. Springer, Cham, 87–107. https://doi.org/10.1007/978-3-319-63254-4_5
- Kiss A. (2014): A 2010-es Sajó-völgyi árvizet követő kárenyhítés vizsgálata az ingatlanok példáján. *Agrártudományi Közlemények*, 60: 5–14.

TANULMÁNYOK

- Kiss A. – Bekő L. (2015): A Sajó-völgy gazdasági adottságainak vizsgálata a 2010-es árvíz vonatkozásában. *Acta Carolus Robertus*, 5(1): 53–61. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.199864>
- Koós B. (2015): A szegénység és depriváció a magyar településállományban az ezredfordulót követően – avagy kísérlet a települési deprivációs index létrehozására. *Tér És Társadalom*, 29(1): 53–68. <https://doi.org/10.17649/TET.29.1.2681>
- Kovács P. – Lénárt L. (2012): A 2006-os és a 2010-es bükki karsztárvizet okozó csapadékok elemzése. In: Nyári D. (szerk.): *Kockázat – konfliktus – kihívás: a VI. Magyar Földrajzi Konferencia, a MERIEXWA nyitókonferencia és a Geográfus Doktoranduszok Országos Konferenciájának Tanulmánykötete*. Szegedi Tudományegyetem Természeti Földrajzi és Geoinformatikai Tanszék, Szeged, 1098–1108.
- Kovács Z. – Rigó A. – Sebestyén Á. – Kökönyei G. – Szabó C. (2015): A súlyos betegség transzformatív ereje - Előnytalálás és poszttraumás növekedés emlődaganatos betegeknél. *Alkalmazott Pszichológia*, 2: 7–20. <https://doi.org/10.17627/ALK-PSZICH.2015.2.7>
- Központi Statisztikai Hivatal (2011): *A 2010. évi árvíz Borsod-Abaúj-Zemplén megyében*. Központi Statisztikai Hivatal. <http://mek.oszk.hu/11100/11170/11170.pdf> (Letöltve: 2021. 07. 04.)
- Lakatos M. – Szépszó G. – Bihari Z. – Krüzselyi I. – Szabó P. – Bartholy J. – Pongrácz R. – Pieczka I. – Torma C. (2012): *Éghajlati szélsőségek változásai Magyarországon: közelmúlt és jövő*. https://www.met.hu/doc/IPCC_jelentes/HREX_jelentes-2012.pdf (Letöltve: 2021. 08. 03.)
- Masson, T. – Bamberg, S. – Stricker, M. – Heidenreich, A. (2019): „We can help ourselves”: does community resilience buffer against the negative impact of flooding on mental health? *Natural Hazards and Earth System Sciences*, 19(11): 2371–2384. <https://doi.org/10.5194/nhess-19-2371-2019>
- Masterson, J. H. – Peacock, W. G. – Van Zandt, S. S. – Grover, H. – Schwarz, L. F. – Cooper Jr., J. T. (2014): *Planning for Community Resilience: A Handbook for Reducing Vulnerability to Disaster*. Island Press, Washington D.C. <https://doi.org/10.5822/978-1-61091-586-1>
- Merz, E. L. – Roesch, S. C. – Malcarne, V. L. – Penedo, F. J. – Llabre, M. M. – Weitzman, O. B. – Navas-Nacher, E. L. – Perreira, K. M. – Gonzalez, F. – Ponguta, L. A. – Johnson, T. P. – Gallo, L. C. (2014): Validation of Interpersonal Support Evaluation List-12 (ISEL-12) scores among English- and Spanish-speaking Hispanics/Latinos from the HCHS/SOL Sociocultural Ancillary Study. *Psychological Assessment*, 26(2): 384–394. <https://doi.org/10.1037/a0035248>
- Messing V. (2006): Lyukakból szőtt háló: háztartások közötti támogató kapcsolatok roma és nem roma szegények körében. *Szociológiai Szemle*, 2: 37–54.

TANULMÁNYOK

- Miskolci Egyházmegye (2017): Karitászs gyorssegély a viharkárok helyreállításához. *Miskolci Egyházmegye*. <https://www.migorkat.hu/hirek/karitasz-gyorssegely-a-viharkarok-helyreallitasahoz> (Letöltve: 2021. 07. 10.)
- Molnár A. (2018): Árvizek hosszú távú hatásainak vizsgálata magyarországi árvíz-veszélyeztetett közösségekben. *Közép-Európai Közlemények*, XI.(2): 142–154. <https://doi.org/10.5281/zenodo.4737311>
- Molnár A. (2020): Perspectives on the new challenges in disaster management – considering social vulnerability and building on resilience. In: Molnár A. (szerk.): *First conference on Effective Response: Conference Proceedings. Sopron, 15th November 2019*. Hungarian Red Cross, Budapest, 8–14. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3778099>
- Molnár A. – Ipolyi D. (2020): Altruizmus vizsgálata katasztrófák során. In: Dunás-Varga I. – Hankó Cs. (szerk.): *VI. Ifjú Pszichológiai és Neveléstudományi Kutatók Országos Konferenciája 2020. TANULMÁNYKÖTET / CONFERENCE BOOK2*. Doktórandszok Országos Szövetsége, Budapest, 61–71.
- Molnár A. (2021): Interpersonal Support (ISEL) in Hungarian communities experienced past disasters (Version v1) [Data set]. *Zenodo*. <https://doi.org/10.5281/zenodo.5500564>
- OMSZ – ELTE-MET (2006): *Klímaváltozási forgatókönyvek a Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégiához*. Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, Budapest. <https://docplayer.hu/4245728-Klimapolitika-klimavaltozasi-forgatokonyvek-a-nemzeti-eghajlatvaltozasi-strategiahoz.html> (Letöltve: 2020. 12. 11.)
- R. Fedor A. – Ungvári S. – Markos V. (2021): Az idősek szociális kapcsolatai és szabadidő-eltöltése. *Metszetek*, 10(1): 86–104. <https://doi.org/10.18392/metsz/2021/1/4>
- Ronan, K. R. – Alisic, E. – Towers, B. – Johnson, V. A. – Johnston, D. M. (2015): Disaster Preparedness for Children and Families: a Critical Review. *Current Psychiatry Reports*, 17(7): 1–9. <https://doi.org/10.1007/s11920-015-0589-6>
- RTL Híradó (2017): *Nem haladnak a helyreállítással*. RTL Klub. <https://rtl.hu/rtlklub/hirek/nem-haladnak-a-helyreallitassal> (Letöltve: 2021. 08. 14.)
- Ryan, A. (2015): Foreword. In: James, H. – Paton, D. (szerk.): *The Consequences of Disasters: Demographic, Planning, and Policy Implications*. Charles C Thomas Publisher LTD, Springfield IL, 17–20.
- Sáfár B. (2020): The role of humanitarian assistance in resilience development – an innovative research area. In: Molnár, A. (szerk.): *First conference on Effective Response: Conference Proceedings. Sopron, 15th November 2019*, Hungarian Red Cross, Budapest, 15–23. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3778118>

TANULMÁNYOK

- Stake, R. E. (2000): The case study method in social inquiry. In: Gomm, R. – Hammersley, M. – Foster, P. (szerk.): *Case Study Method*. Sage Publications Ltd, Thousand Oaks, 19–26.
- Szabó S. – Tóth R. (2010): A 2010. tavaszi Borsod megyei árvízi védekezés logisztikai támogatásának hiányosságai, okai, javaslatok azok jövőbeni kiküszöbökésére. *Műszaki Katonai Közlöny*, 20(1–4): 21–37.
- Szoboszlai K. – Hüse L. – Fábrián G. (2015): Kulcspontok a külföldön dolgozó prostituáltak kapcsolataiban: Kutatás és módszertani fejlesztés az utcai szociális munkában. *Párbeszéd: Szociálismunka-Folyóirat*, 2(1), 2015.
- Tedim, F. – Garcin, M. – Vinchon, C. – Carvalho, S. – Desramaut, N. – Rohmer, J. (2014): Comprehensive Vulnerability Assessment of Forest Fires and Coastal Erosion: Evidences from Case-Study Analysis in Portugal. In: Birkmann, J. – Kienberger, S. – Alexander, D. E. (eds.): *Assessment of Vulnerability to Natural Hazards: A European Perspective*, Elsevier, Amsterdam, 149–178.
- Teknős L. (2012): A 2010-es évi esőzések vizsgálata katasztrófavédelmi szempontból. *Műszaki Katonai Közlöny*, 1, 208–222.
- Teknős L. (2020): A lakosság védelmének időszerű kérdései, az önkéntesség jelentősége a katasztrófák elleni védekezésben. *Hadtudomány*, 30: 55–79. <https://doi.org/10.17047/Hadtud.2020.30.E.55>

TANULMÁNYOK

1. melléklet

Kérdések félig strukturált interjúkhoz

Célcsoport: védekezés kulcsszereplői, helyi katasztrófavédelmi vezetők, önkormányzati tisztségviselők, karitatív szereplők

1. Kérjük, foglalja össze a katasztrófa eseményeit! Mi történt, milyen következményei voltak az eseménynek?
2. Hogyan látja, milyen szerepe volt a lakosság önszervező képességének a válaszadás során?
3. Milyen módon valósult meg a lakosság önszervezése? Hogyan, miben segítettek egymást a helyi lakosok?
4. Hogyan valósult meg a kívülről érkező segítség? Kik, mikor és hogyan segítettek?
5. Hogy látja, milyen hosszú távú következményei vannak a katasztrófának?
6. Ismeretei szerint milyen lépések történtek az elmúlt időszakban annak érdekében, hogy egy esetleges jövőbeli hasonló esemény kisebb következményekkel járjon? Hogyan látja ebben a lakosság szerepét?
7. Mit gondol, mire lenne szükség, hogy megelőzzük hasonló helyzetek kialakulását a jövőben?

TANULMÁNYOK

2. melléklet

Kérdéssor lakossági kérdőívhez

Célcsoport: elemi csapást átélt lakosság a mintaterületeken

1. Lakóhelye: [ ] Nyergesújfaló [ ] Siófok [ ] Megyaszó [ ] Felsőzsolca [ ] Szendrő
2. Milyen természeti csapást élt át? [ ] árvíz [ ] viharkár
3. Milyen hosszú távú, vagy maradandó fizikai következményét látja az átélt természeti csapásnak?

A következőkben olyan kijelentéseket talál, amelyek segítenek megérteni a környezetben lévő közösségi támogatást. Kérjük, 1-től 4-ig jelölje, mennyire ért egyet a kijelentéssel (1: egyáltalán nem ért egyet; 2: inkább nem ért egyet; 3: inkább egyetért; 4: teljes mértékben egyetért)

4. Ha szeretnék elmenni egy egynapos kirándulásra (erdőbe, hegyekbe, vízpartra), nehezen találnék olyat, aki eljönne velem.
5. Úgy érzem, nincs olyan ember, akivel megoszthatnám a legbelsőbb félelmeimet és aggályaimat.
6. Ha beteg lennék, könnyen találnék valakit, aki segít a hétköznapi teendőkben.
7. Van olyan, akihez tanácsért fordulhatok a családi problémáimat illetően.
8. Ha egyik délután elhatározom, hogy este moziba szeretnék menni, könnyen találnék olyat, aki eljönne velem.
9. Ha segítségre van szükségem egy személyes probléma megoldásában, van olyan, akihez tanácsért fordulhatok.
10. Ritkán hívnak el ismerősök közös programokra.
11. Ha több hétre el kellene utaznom, nehezen találnék olyat, aki vigyázna a lakásomra/házamra (pl. növények locsolása, háziállatok, posta, stb.).
12. Ha szeretnék együtt ebédelni valakivel, könnyen talállok rá társaságot.
13. Ha elakadnék 10 kilométerre otthonról, lenne olyan, akit felhívhatok, hogy eljőjön értem.
14. Ha kialakulna egy családi krízis, nehezen találnék olyan ismerőst, akihez jó tanácsért fordulhatnék.
15. Ha valamiért új házba vagy lakásba kellene költöznöm, nehezen találnék olyat, aki segítene a pakolásban.
16. Úgy érzem, nincs olyan ember, akivel megoszthatnám a katasztrófából eredő félelmeimet és aggályaimat.
17. Ha ismét veszélybe kerülnék, könnyen találnék valakit, aki segít nekem.
18. Van olyan, akihez tanácsért fordulhatok a természeti veszélyeket illetően.
19. Ha értékeimet, ingóságaimat kellene mentenem, nehezen találnék olyat, aki segítene a pakolásban.

TANULMÁNYOK

Kérjük, most idézze fel a katasztrófa időszakát.

20. Kik segítettek Önnek a fizikai, anyagi következmények, károk felszámolásában?
(többet is megjelölhet)
 családtagok barátok szomszédok az önkormányzat
 tűzoltóság, katasztrófavédelem karitatív szervezetek önkéntesek
 egyéb:
21. Kik segítettek Önnek a katasztrófa lelki következményeinek feldolgozásában?
(többet is megjelölhet)
 családtagok barátok szomszédok az önkormányzat
 tűzoltóság, katasztrófavédelem karitatív szervezetek önkéntesek
 egyéb:
22. Mi volt a legfontosabb segítség, amelyet a helyi közösségtől kapott?
23. Mi volt a legfontosabb segítség, amelyet külső szereplőktől kapott?
24. Van olyan, az elemi csapás következtében kialakult szükséglet, amely azóta is megoldatlan maradt? Ha igen, kérjük, részletezze!

Végül szeretnénk feltenni néhány kérdést személyes helyzetére vonatkozóan.

25. Kérjük, jelölje, melyik jellemző a leginkább Önre!
 egyedül élek élettársammal, házastársammal élek
 élettársammal, házastársammal, gyermekeimmel élek
 gyermekeit egyedül nevelő szülő vagyok
 szüleimmel és/vagy nagyszüleimmel élek
 többgenerációs háztartásban élek lakótárrsal, baráttal lakom együtt
26. Mi jellemzi leginkább az ingatlant, amelyben él?
 lakás tömbházban ikerház kertes ház tanya üdülő, pihenőház
27. Az ön által használt lakóingatlan:
 saját tulajdon családi közös tulajdon önkormányzati tulajdon
 bérlemény egyéb:
28. Ismeretei szerint rendelkezik ön által használt ingatlan biztosítással?
Igen / Nem
29. Ha van ingatlanbiztosítása, megközelítőleg milyen havi költséget jelent Önnek?
Ha nincs, mennyit áldozna rá?
30. Az ön életkora:
31. Neme:
32. Legmagasabb iskolai végzettsége:
 alapfokú végzettséggel nem rendelkezik alapfokú végzettség (8 általános)
 középfokú végzettség, érettségi nélkül (szakmai oklevél) középfokú végzettség érettséggel felsőfokú végzettség (főiskola, egyetem)
33. Hogy ítéli meg háztartása anyagi biztonságát saját közösségén belül?
 átlagnál nehezebb helyzetű átlagos
 átlagnál nagyobb anyagi biztonságban lévő